

LA LENGUA ESCRITA AMB L'ÚS DELS MÈTODES DE TREBALL.

Una pedagogia de l'autonomia^[1]

Àngela González Giménez

Pedagoga. EAP del Berguedà

RESUMEN

"La lengua escrita usando métodos de trabajo. Una pedagogía de la autonomía"

Investigación realizada en una escuela para comprobar el desarrollo de la autonomía a través del aprendizaje de la lengua escrita utilizando métodos de trabajo elaborados a partir de modelos de la escuela Amara Berri de San Sebastián. El estudio muestra la adquisición de autonomía por parte del alumnado en el aprendizaje de la lengua escrita y la necesaria transformación de la organización escolar al servicio de la innovación.

ABSTRACT

"The written language with the use of work methods. A pedagogy of the autonomy"

Research carried out in a school to check out the development of the autonomy with the use of methods of work, elaborated from models of the school Amara Berri of San Sebastián. The study shows the acquisition of autonomy on the part of the students in the learning of the written language and the necessary transformation of the school organization in the service of the innovation.

1. INTRODUCCIÓ

La llengua escrita amb l'ús dels mètodes de treball pretén ser una aportació per a afavorir el desenvolupament autònom de l'alumnat en l'escriptura de textos i avançar cap a organitzacions educatives que es posin al servei de les propostes pedagògiques innovadores que vulguin desenvolupar.

Hem realitzat una recerca que ens ha permès elaborar una diversitat de mètodes de treball, a partir dels models que ens van oferir els professionals de l'Escola Amara Berri de Sant Sebastià, i aplicar una proposta afavoridora del desenvolupament autònom de l'alumnat en l'escriptura de textos. Amb la recerca no preteníem reproduir el context de treball de l'escola Amara Berri, sinó elaborar mètodes de treball i aplicar-los a la realitat dels centres amb els quals treballem, per afavorir l'autonomia de l'alumnat.

2. MARC TEÒRIC

Considerem com a marc teòric, les aportacions del model inclusiu d'educació, de les organitzacions educatives, la pedagogia de l'autonomia i l'enfocament plurilingüe de la llengua.

1.1. Educació inclusiva

Entenem l'educació inclusiva, com una educació de qualitat que afavoreix unes màximes competències per a tot l'alumnat en contextos ordinaris, sempre que sigui possible. Stubbs (2008) proposa la següent definició: *l'educació inclusiva fa referència a un ampli ventall d'estratègies, activitats i processos que pretenen fer realitat el dret universal a una educació rellevant, apropiada i de qualitat. Es reconeix que l'educació comença amb el naixement i continua al llarg de tota la vida, inclou l'aprenentatge a casa, en la comunitat, en situacions formals, informals, i no formals. Pretén capacitar les comunitats, els sistemes i les estructures de totes les cultures i contextos per combatre la discriminació, celebrar la diversitat, promoure la participació i suprimir barreres a l'aprenentatge i a la participació de tothom. És part d'una estratègia més àmplia per promoure el desenvolupament inclusiu, amb l'objectiu de crear un món on hi hagi pau, tolerància, sostenibi-*

litat dels recursos, justícia social, i on els drets i les necessitats bàsiques de tothom siguin reconegudes. Ens sembla interessant distingir el que la mateixa autora conceptualitza com a cercles de la inclusió: escola inclusiva, educació inclusiva, societat inclusiva i desenvolupament inclusiu.

El model inclusiu suposa una concepció de la diversitat que no categoritzi l'alumnat en els supòsits que uns són els bons estudiants, uns altres els "normals" i en un altre grup es trobarien aquells amb dificultats. El nou gran repte avui, com diu Ainscow (2008) és ensenyar per a la diversitat d'acord a les noves necessitats dels educands. Els grups classe s'haurien de concebre com un engranatge social interaccionat entre si, i no tant com la suma d'unes individualitats, si bé aquesta concepció es complementa amb la necessària personalització de l'aprenentatge.

Pel mateix autor, aquesta filosofia no és ni fàcil de seguir, ni àmpliament acceptada per tots els professionals. D'altra banda, els implicats en els processos de millora hem de poder avaluar l'impacte que les noves propostes educatives generen en els centres, comunicar adequadament els resultats i proposar noves innovacions amb els suports adequats perquè els resultats satisfactoris puguin mantenir-se.

1.2. Organització de centre

Quin model d'organització educativa fomenta l'autonomia de l'alumnat? Una escola que vulgui adaptar-se als canvis generats per la societat de la informació, incorporar nous coneixements educatius i donar resposta a l'educació de l'alumnat com a ciutadans del segle XXI, necessàriament ha de revisar la seva organització escolar. El funcionament tradicional de l'escola, pensat bàsicament per a transmetre coneixements, ha de donar pas a alternatives que possibilitin a l'alumnat el desenvolupament de les competències que es considera que ha d'assolir per viure i transformar la societat. Per a Wagensberg (2009), l'alumnat construeix el seu propi coneixement a partir d'una motivació per a aprendre i del diàleg, amb un mateix i amb altres, sobre l'objecte de coneixement. En aquest procés, el

subjecte, en un acte cognitiu individual, aprèn.

No hi ha un model únic d'organització educativa que afavoreixi l'autonomia però la institució educativa que pretengui fomentar-la de manera autèntica ha d'experimentar una transformació en els següents àmbits: el projecte educatiu, el treball dels docents, l'organització de l'alumnat, els rols, el currículum i el treball en xarxa.

1.3. Una pedagogia de l'autonomia

L'autonomia fa referència a la capacitat de governar-se un mateix i d'actuar segons unes normes i uns criteris propis, de manera que afavoreixi el benestar, el desenvolupament personal i el bé comú. És un procés complex de construcció individual en el si de la vida social. Actuar de manera autònoma significa prendre consciència del lloc que ocupa cadascú en els contextos en els quals es desenvolupa i assumir la pròpia responsabilitat. L'autonomia és necessària en la vida personal i en la vida social; en el treball individual i en el treball en equip.

Per construir l'autonomia és necessari adquirir unes habilitats o capacitats personals i socials. Entre les primeres podem destacar: la capacitat de decidir, pensar per un mateix, responsabilitzar-se, planificar una tasca, organitzar-se, realitzar-la, avaluar-la, comunicar-la, escoltar l'opinió dels altres, incorporar el que es fa bé i allò que cal millorar, conèixer-se un mateix i valorar-se positivament. Entre les capacitats que ens possibiliten treballar en equip i viure en societat podem destacar: l'escolta autèntica, el diàleg, el reconeixement de l'altre, l'empatia, la col·laboració, l'ajuda mútua, la valoració de l'altre i la crítica constructiva.

Una pedagogia a favor de l'autonomia ha de possibilitar l'adquisició de les habilitats esmentades. L'alumnat no és autònom primer i després decideix, sinó que aprèn a decidir, tot decidint; a participar, participant; a cooperar, cooperant; a respectar les normes quan les entén i s'implica en la seva elaboració.

La competència transversal d'autonomia i d'iniciativa personal s'afavoreix des de totes les àrees, sempre i quan es posin les condicions que facin possible la seva construcció.

1.4. Enfocament plurilingüe de la llengua

Un dels grans reptes de l'escolaritat obligatòria, avui, és ensenyar i aprendre en diverses llengües. Aprendre llengües amb continguts acadèmics per utilitzar-les amb finalitats socials diverses en contextos diferents. L'eclosió de la diversitat posa de manifest la realitat social plurilingüe i pluricultural. Realitat que hem de reconèixer i valorar en les nostres comunitats, i sens dubte, en els centres escolars, sense els prejudicis homogeneitzadors i etnocènrics predominants durant molt anys.

Les aportacions de la psicolingüística ens mostren que l'aprenentatge de segones llengües i de llengües estrangeres el fem a partir dels coneixements lingüístics prèviament adquirits en la llengua materna o en altres llengües que dominem. Construïm nous coneixements lingüístics sobre la base dels coneixements lingüístics previs en una o altra llengua. Per aprendre posem en funcionament mecanismes cognitius: establim relacions, comparacions i transferències amb els coneixements lingüístics de què disposem. Aquestes accions incideixen globalment en la competència lingüística dels aprenents. La competència plurilingüe ens permet, entre d'altres habilitats, canviar de registre en funció dels interlocutors, del context socio-cultural en què realitzem un acte comu-

nicatiu i traduir una llengua a una altra. Cal entendre el domini lingüístic com un enriquiment per comunicar-nos entre les persones i per aprendre, més que com una invasió d'unes llengües amb unes altres, si bé hem de tenir una cura exquisida amb el manteniment de les llengües. Com cita el marc europeu de les llengües: *les competències lingüístiques i culturals pel que fa a cada llengua es modifiquen amb el coneixement de l'altra i contribueixen a crear una consciència, unes habilitats i unes capacitats interculturals. Permeten que l'individu desenvolupi una personalitat més rica i complexa, que millori la capacitat d'aprenentatge posterior de llengües i que adopti una actitud més oberta a noves experiències culturals.*

Aquest mateix marc diferencia l'enfocament plurilingüe i el multilingüe. El primer emfasitza el substrat comú existent entre les llengües i les especificitats de cadascuna d'elles. L'enfocament multilingüe reconeix l'existència de diverses llengües en les comunitats i el valor del seu aprenentatge, però els dóna un tractament monolingüe, com si fossin compartiments estancs sense interacció entre elles.

La repercussió d'adoptar un o altre enfocament en la pràctica pedagògica és múltiple. L'enfocament plurilingüe, altrament conegut també com a tractament integrat, planteja un gir en la didàctica de les llengües, fins i tot en les que fan una entrada encertada pels usos. Tradicionalment, la programació de llengua no ha contemplat la coordinació de les llengües com una matèria única diversificada. A primària, mestres diferents ensenyaven el català, el català i l'anglès per no generar interferències lingüístiques entre els aprenents. La coordinació entre els docents, en la majoria de centres, era pràcticament inexistent o minsa, encara que el sentit comú deixés entreveure la necessitat d'una coordinació mínima i d'una coherència entre les didàctiques de les llengües.

Noguerol (2008) apunta que la didàctica integrada de les llengües suposa superar la coordinació mínima, que seria la informació dels continguts que s'han de treballar a cada llengua, i avançar cap a la *programació conjunta, és a dir*, l'acord de tot el professorat, de les llengües que s'ensenyen i s'aprenen a l'escola en relació als objectius, continguts, metodologia i avaluació.

Per passar d'un tractament monolingüe a un tractament integrat del llenguatge és necessari, en primer lloc, prendre consciència del model que sustenta les pràctiques habituals. A partir d'aquí, cal aplicar propostes que responguin a un model plurilingüe del llenguatge, analitzar-les, avaluar el procés seguit i els resultats obtinguts. La reflexió d'un procés d'aquestes característiques hauria de portar a modificar el plantejament de les llengües a l'escola.

3. EL MÈTODE DE TREBALL

El mètode de treball és un text instructiu que indica els passos a seguir per a escriure un text. En la seva elaboració hem tingut en compte l'enfocament comunicatiu del llenguatge i els mitjans tecnològics amb què avui llegim i escrivim. L'objectiu és que l'alumnat treballi de manera autònoma: que decideixi el text que vol escriure, pensi en el destinatari o l'audiència del text, elabori el contingut, llegeixi, escrigui, revisi l'escrit i hi faci les esmenes necessàries, passi el text a net -a mà o a ordinador-, i prepari la lectura del text per a llegir-lo davant dels companys i companyes del grup classe, que l'escoltaran i després en faran la crítica. El darrer pas del mètode de treball és la difusió dels textos. Després d'escriure el text, i en alguns casos després d'escoltar la crítica,

l'alumnat pensa el tipus de difusió més adequada.

Tot i la diferència entre cicles i gèneres lingüístics, el mètode té una estructura inflexible: pensar, escriure, llegir i revisar, esmenar el text, passar el text a net, preparar la lectura en veu alta per a tota la classe, llegir el text, escoltar la crítica, pensar en la difusió i difondre el text.

Els objectius del mètode de treball són els següents:

- Desenvolupar l'autonomia.
- Escriure diversitat de textos amb diferents suports, amb estructura, coherència i correcció lingüística adequades a l'edat i al nivell de competències.
- Potenciar la creativitat.
- Aprendre a escoltar.
- Llegir i recitar en públic.
- Aprendre a expressar-se oralment: donar opinions respectuoses i argumentades.
- Respectar el torn d'intervenció.
- Acceptar les crítiques constructives.
- Desenvolupar l'empatia. Aprendre a posar-se en el lloc de l'altre.
- Prendre consciència del propi procés d'aprenentatge.
- Millorar l'autoestima.
- Reflexionar sobre els continguts de llengua del cicle.
- Col·laborar en la socialització dels coneixements.

Exemples de mètodes de treball:

MÈTODE DE TREBALL Cicle inicial

POEMA INVENTAT

1. Penso de què vull escriure el poema.
2. Penso com el vull escriure.
3. Escric paraules relacionades amb el tema del poema.
4. Escric el poema: el títol, els versos, les estrofes...
5. Llegeixo el poema i reviso si:
 - He expressat el que volia dir.
 - He escrit bé totes les paraules.
 - He separat bé les paraules.
 - He escrit en versos.
 - He fet estrofes.
 - He tingut en compte la rima.
6. Passo el poema a net, a mà o a l'ordinador.
7. Faig un dibuix del poema.
8. Preparo la recitació.
9. Recito el poema a tota la classe.
10. Escolto la crítica.
11. Decideixo la seva difusió.
12. Quan la mestra o el mestre ha revisat el poema l'arxivo.

MÈTODE DE TREBALL

Cicle mitjà

CONTE

1. Penso el tipus de conte o narració que escriuré (aventura, por, humor...).

2. Penso en el conte abans d'escriure'l:

Inici: personatges principals. Quins seran? Com? Quan i on passarà la història?

Nus: personatges secundaris. Quins? Com seran? Quines aventures, situacions o problemes passaran?

Final: com es resoldran les aventures, els conflictes, els problemes, les accions? Hi posaré rodolí o no?

3. Escric el conte.

4. Llegeixo el text i reviso si:

- He escrit el títol.

- He diferenciat el començament, el nus i el desenllaç.

- He fet servir el diàleg tot utilitzant els signes de puntuació: -, :, !, ?

- He utilitzat signes de puntuació: punt i seguit, punt i a part i comes, punt final.

- He fet faltes d'ortografia.

5. Passo el conte a net.

- A mà o a l'ordinador.

- Tinc cura de la presentació: marges, il·lustracions, lletra clara i entenedora.

6. Preparo la divulgació.

7. Divulgo la història.

8. Avaluo la història i la seva divulgació.

MÈTODE DE TREBALL

Cicle superior

NOTÍCIA

1. Penso un fet que pugui ser d'interès per a escriure una notícia. Puc utilitzar fonts diverses: directa, premsa, ràdio.
2. Si conec la notícia per premsa o ràdio primer procuro entendre-la. Si la conec directament busco o demano la informació necessària.
3. Escric la notícia (el titular i el cos). Tinc en compte que hi hagi el: QUÈ? QUI? QUAN? ON? COM? PER QUÈ?
4. Llegeixo el text i reviso si:
 - He escrit el titular (títol i/o subtítol).
 - He donat informació de les sis preguntes bàsiques: què, qui, quan, on, com, per què.
 - Primer he escrit el més important i després els detalls.
 - El redactat és entenedor. He escrit en 3a persona.
 - He utilitzat correctament el signes de puntuació: punt i seguit, punt i a part, i comes.
 - He utilitzat un lèxic precís.
 - He fet faltes d'ortografia.
 - He posat accents.
5. Passo la notícia a net.
 - A mà o a l'ordinador.
 - Tinc en compte els aspectes formals de la notícia: titular en lletra més gran, text escrit en columnes, marges, presentació, fotografia, peu de foto...
6. Preparo la divulgació.
7. Divulgo la notícia.
8. Avaluo la notícia i la seva divulgació.

4. DISSENY DE LA PROPOSTA I METODOLOGIA DE TREBALL

Per portar a terme la recerca ens hem basat en la metodologia qualitativa d'investigació-acció tècnica. Hem dissenyat, planificat, assessorat, observat i avaluat una proposta amb la col·laboració de les docents implicades. Les mestres de 2n, 3r i 6è respectivament de l'escola de Gironella, a la comarca el Berguedà, han aplicat als seus grups classe de referència la proposta elaborada prèviament.

Els principals objectius que ens hem proposat d'aconseguir han estat els següents:

- Disposar d'un repertori ampli de mètodes de treball per a escriure textos.
- Afavorir l'autonomia de l'alumnat a partir de l'ús de mètodes de treball.
- Col·laborar en el disseny d'una organització de centre que afavoreixi l'autonomia de l'alumnat.

El procés seguit ha consistit en: a) L'elaboració de mètodes de treball, en català i en castellà, per a escriure diversitat de textos per als cicles inicial, mitjà i superior, de primària. b) La revisió dels mètodes de treball amb les mestres implicades en la recerca. c) L'aplicació a les aules dels mètodes de treball en català i en castellà. d) L'observació, l'anàlisi i la valoració del treball realitzat a les aules. e) L'avaluació de l'ús dels mètodes de treball per part de l'alumnat. f) La incorporació d'esmenes i propostes de millora.

5. RESULTATS OBTINGUTS

Mostrem tot seguit la valoració i els resultats obtinguts en la recerca.

- L'aplicació dels mètodes de treball en català i en castellà, ens ha permès prendre consciència del tractament monolingüe del llenguatge que es dona a l'escola i de la importància d'un enfocament plurilingüe per millorar la competència comunicativa de l'alumnat. Els discents aprenen més i millor si s'utilitzen metodologies apropiades i coherents que emfasitzin els usos del llenguatge.
- Ampliar i diversificar el repertori de textos per escriure ha generat una millora en la competència escrita en tot l'alumnat, en català i en castellà.
- Hem emprat els mètodes de treball en diferents modalitats, la més adequada per potenciar l'autonomia és l'opció metodològica que hem anomenat *Ús dels mètodes de treball per a escriure textos*, que consisteix a crear un context de classe en el qual l'alumnat escriu textos amb l'ajuda d'un mètode de treball: tria el text que vol escriure d'entre un repertori limitat, segueix els passos del mètode, anota el seu nom i el text que ha escrit en un full de *Lectura i crítica*, per la posterior socialització del seu producte i fa un seguiment individual del seu treball.
- L'alumnat valora molt positivament el fet de decidir el text a escriure, el receptor, disposar d'un recurs que orienti els passos a seguir, llegir el text en públic i rebre una crítica constructiva per part dels companys i companyes i del docent.
- La proposta metodològica impulsada ha d'anar acompanyada d'una organització de centre que la faciliti. Les

innovacions a les aules requereixen canvis paral·lels en l'organització i en la formació necessària per gestionar-los.

6. CONCLUSIONS

En aquest moment disposem d'un ampli repertori de mètodes de treball en català i en castellà, per a escriure diferents gèneres lingüístics als cicles inicial, mitjà i superior de primària. Els mètodes elaborats es poden trobar a la web www.xtec.net/serveis/eap/a8900259.

- L'ús dels mètodes de treball per a escriure textos és una proposta innovadora per a l'atenció a la diversitat. Cada alumne tria el text que vol escriure, l'escriu i el professorat l'ajuda perquè pugui avançar a partir del seu nivell de competències. En les sessions d'escriptura el docent intervé de manera personalitzada amb l'alumnat, i aquesta interacció li permet d'oferir una ajuda adequada als diversos ritmes i nivells d'aprenentatge.
- Afavorir el desenvolupament de l'autonomia de l'alumnat requereix temps i aprenentatge tant per part de l'alumnat com del professorat. Els aprenents han d'habituar-se a treballar sols amb autonomia, seguir les instruccions del mètode de treball, utilitzar recursos que tenen a l'abast per revisar el seu escrit i decidir-ne la difusió. Han de prendre decisions, han de pensar, han de revisar l'escrit per millorar-lo, han de preparar la lectura i després llegir la seva producció davant del grup classe. En la sessió de lectura han d'aprendre a valorar, a opinar, a fer i a rebre crítiques constructives, a posar-se en el lloc de l'altre, a regular el torn d'intervenció, i a construir nous coneixements a partir de la interacció amb la resta de companys i companyes i el docent. Han de regular el seu treball, incorporar les aportacions rebudes i prendre consciència del procés d'aprenentatge que realitzen. Els docents han de posar unes condicions de treball a l'aula que permetin a l'alumnat de realitzar les actuacions descrites. Han de tenir cura del clima de classe, negociar amb l'alumnat les normes de funcionament de les sessions de treball i procurar que l'alumnat conegui bé la metodologia i el per què la utilitza. Han de disposar d'un repertori diversificat de materials adequats, han de fer bones preguntes per poder construir respostes significatives i, encara millor, afavorir que l'alumnat es faci preguntes sobre objectes d'aprenentatge de la realitat. Han d'intervenir amb l'alumnat de manera personalitzada, ajudar-lo a avançar en la seva zona de desenvolupament proper, ensenyar a fer crítiques constructives, fer aportacions que serveixin de model i cedir a l'alumnat la gestió del seu procés d'aprenentatge.
- L'ús del mètode de treball per escriure fa necessària la incorporació de les TAC en el currículum i la diversificació de textos a les aules. Documentar-se abans d'escriure una notícia, escriure el text a l'ordinador i incorporar una fotografia, penjar un conte al bloc de la classe o llegir un poema a la ràdio, són algunes de les habilitats que es requereixen en el procés d'escriptura i difusió dels escrits.

Connelly (Ed.), *The sage handbook of curriculum and instruction*. (pp. 240-258). London, UK.: Sage Publication.

Noguerol, A. (coord.) *Ensenyar i aprendre llengua i comunicació en una societat multilingüe i multicultural*. Pacte Nacional per a l'Educació. Debat curricular.

Perspectiva escolar. Núm. 290 (2004). Monogràfic. *Ensenyar llengua en una societat multilingüe*.

Puig, J. M; Martín, X; (2007). *Competència en autonomia e iniciativa personal*. Madrid: Alianza Editorial.

Stubbs, S.(2008). *Inclusive Education. Where there are few resources*. Oslo: The Atlas Allince.

Wagensberg, J.(2009) *Què és aprendre?* Comunicació 14 de febrer de 2009.

Nota:

[1] Recerca realitzada el curs 2008/2009 amb la llicència d'estudis concedida del Departament d'Educació. Supervisió d'Artur Noguerol Rodrigo.

Correspondència amb l'autora: *Àngela González Jiménez*.

E-mail: mgonza22@xtec.cat

Referències Bibliogràfiques:

Ainscow, M. (2008). *Teaching for diversity. The next big challenge*. A F. Michael